

שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם (1)

עכ"פ, כאשר אתה שותק, אתה מגיע מיד להמשך דברי רשב"ג, ואלו המדרש הוא העיקר אל המעשה. וזה השלב הלשוני: **ג. ליישם אותם בכל דרך אפשרית.** יש לך עמדה מחמירה בדיני שבת - תעשה אותה. יש לך עמדה מחמירה בדיני ריבית - תקיים אותה. יש לך השקפה מיוחדת בנושאי גלות וגאולה - תנהג לפיה. מה שצריך לשמוע סביבך בהקשר למעשיך הם 'מה אתה כן עושה', ולא 'כמה טיפוש ועמלקי מי שלא עושה כמותך'. ובכך, באופן זה, החשש להיסחפות לדעה שכנגד - רחוק, איך תסחף לדעה הנוגדת לכל הליכותיך? הרי מחך, רוחך ומעשה ידך קשורים בקשר של יתקף לאידיאה שלך. אז את הבעיה של 'היסחפות' - נראה לי שפתרנו.

ובאשר לאלו שלא זכו לחשוב כמותך - תתפלל עליהם! תבקש מה' שיגלה את עיניהם בדברי אמת וצדק, שרכם בית ישראל לא יגדע מעוד ענף ועוד זמורה. התפילה הזו, גם היא תעצים בך את שיטתך, ותעזור לך ולילדיך לא לנהות אחרי הדעות המנוגדות. וגם תוסיף עוד אור ל"אוצר תפילות ישראל", שלא משנה בהקשר להם הם נאמרו - הם מצטרבות לתפילה הכללית 'לתקן עולם במלכות שדי'.

הבננו?
אז מהיום אין ביקורת!
ואם אני רואה משהו שראוי לביקורת: אני נושם עמוק, שותק, חושב איך אני יכול לעשות יותר בדברים שיבטאו את שיטתי - ומתפלל לה' שיגאל כבר את עם ישראל, ויגלה את אור אמתיות התורה לכל העולם, ויחלל גוים רבים, ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלקי יעקב, ויראו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים' (מייכה ד ב).

נחלק את העצה לשלושה שלבים: א. להגות דעות ולא להימנע מהם. ב. לא לפרסם אותם בכלל. ג. ליישם אותם בכל דרך אפשרית. **א. להגות דעות ולא להימנע מהם.** דעות ושיטות זה הדבר שמחייבה את העולם. והשיטה, בדיוק כמו שברא את הבנה ואת המלפפון שהם כל כך שונים, וזאת בשביל ליפות את הבריאה ולהזין אותה בכל מיני ויטמינים טובים וכו', כך הוא ברא שלל אנשים, שפרצופיהם כל כך שונים ודעותיהם עוד יותר, וזה החן והיופי של הבריאה.

לכן זה טוב שתהגו איזה רעיון ואיזו שיטה. זה בדרך זה מוסיף צבע לתורה ועולמם שנברא על ידי 'אסתכל באורייתא'. אבל תמנעו מזה לעולם. **ב. לא לפרסם אותם בכלל.** הדברים דלהלן קשורים גם לדעה שקשורה למילי דאורייתא, וכל שכן לדעה ששייכת למילי דעלמא.

אם אתה מתלבט בדעתך, הרי כבר דיברנו, שמסתבר שאתה לא בטוח בה. ואם אתה לא בטוח בה, והיא תתברר לעולם כלא כונה, לא לפני שפרסמת את דעתך בכל דף ובכל דף ערמלי - כמה בושות יהיו לך אז? אז תהיה חכם ותשתוק. ואת תתפנה לבחון את הדעה בעצמך, לראות כל צדדיה, ולהיות בטוח בצדקת דרכה. למה אני אומר שגם במילי אורייתא השתיקה חשובה? - כי זו משנה מפורשת (אבות פ"א מ"ז): 'שמעון בנו אומר, כל ימי גדלתי בין החכמים, ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. וכל המרבה דברים, מביא חטא'. 'בין החכמים' - ודאי אין הכוונה ל"אויבער חכמים", או ל"חוכמולוגים", הכוונה לחכמי המשנה מדורו של רבן שמעון בן גמליאל, אלא פסגת חלקו בדבר ה' זו הלכה. ועדיין הוא מעיד ואומר שלא מצא טוב לגוף יותר משיטתה.

יסכים אתם המתווכח - אוי געוואלדיך, לא יהא מאושר מהם, כי הרי גם ה'חולק' הכי גדול הודה לדבריהם, הנה סימן שאני צודק, ואני לא צריך לפחד ולפקפק בצדקת שיטתי. אתם מבינים חבריכם? אם אני צועק את הדעה שלי לחבר, אני בעצם צועק לכל העולם: 'אני לא בטוח בעצמי, געוואלד, הצילו, תודו לדבריי כדי שאהיה יותר בטוח בעצמי!!!'

כך גם אומרים בפה מלא הרבה אנשים דעתנים, שיש להם השקפה ברורה שסיגלו לעצמם וקיבלו עליה גם אסמכתאות מצבותיהם ורבותיהם. הם טוענים בלהט: 'אם אני אכלא את הדיקות בתוכי - אני עלול להתקרר. אני עלול בסופו של דבר להאמין לצד השני, ולנהות אחרי הדעה המנוגדת להשקפת עולמי. לכן, אני לא יסתום את פי בשום אופן, ואדבר ואדבר, ואבקר ואטיח, גם אם לא יקבלו את דעתי, לפחות את נפשי הצלתי'.

בעצם הם אומרים את העניין המבואר לעיל, רק במילים אחרות. וכך: 'ההשקפה שלי אינה מוצקה דייה, היא עלולה להתפור, ואז אני אשוב להיות כבש ככל הכבשים, אין לי ברירה אלא להרבות בכירות על זולתי, או אז תתעצם דעתי אני'. וכנגד אלו השותקים וממלאים פיהם מים בשעת מריבה, הם מסגנים ואומרים: 'חכו חכו, עד שתמצאו את עצמכם יחד עם כל אותם תמות פרגניות שפרשו מיראל עוד מימי צדוק וביתוס'.

ובכן טענתם צודקת. בעצם אין קבוצה או אדם שהחשש הזה בלעדי אליו. כל אחד שיש לו איזו דעה, חושש עליה, ועושה כל צדקדי שלא תתפספס לו מבין האצבעות. ממילא, כולנו שם. וכולנו צריכים 'עצה טובה' איך בכל זאת להתגבר על החשש הזה, ואעפ"כ לא להפסיד את דעתנו.

לפעמים אני פוגש אדם, או גם את עצמי, זועק מרה על פרצה ההולכת ונפתרת בחומה כלשהי, חומת הדת, חומת היהדות, חומת התורה, חומת האנושיות וכו'. הזעקות האלו גוונות מריקות עד לב השמים. ואיך שנוהגים? לומר בסיטואציה זו: 'כשכואב - צועקים!' וככה אני עדים לגלי כאב הפורצים מכל עבר, ימין על שמאל, שמאל על ימין, אמצע על אמצע, קדימה על אחורה, אחורה על קדימה, כולם על כולם וכולם על כולם - כשכואב צועקים, וחוסמים צירים, ושורפים לגלים, ומכניסים שיפקע לפרשים, ומתניזים בואש, ומתווכחים ב"קאווע שטיבל" ובחנות 'אשבעט געברויכן' עם מגבת על התפך - הכאב גדול, והוא מתפרץ מכל עבר.

בואו נחשוב מעט: אם יש לי דעה מסויימת על ענין מסויים, הנה בעצם הדעה הזאת היא בתוכי, בתוך המח שלי, בתוך הלב שלי, אולי היא גורמת לי גם מעשים מסויימים המופיעים בעקבות הדעה הזו. אבל מה גורם לי להשפיר את הדעה החוצה, ולהרצות לכל המעוניין לשמוע אותה, ובעיקר למי שאינו מעוניין לשמוע אותה?

'חוקרים' עקבו אחר שאלה זו. ובעצם הם ניתחו כל יוכוח שיש בין שני אנשים, והם גילו משהו מעניין ביותר. הם גילו שאנשים שני אנשים מתווכחים, אזי שניהם אינם בטוחים בדעתם. לשניהם ישנם צדדים ברורים לומר שהצדק כלל אינו עמם. המצפון שלהם מייסר אותם, ומאיים עליהם שעוד רגע קט יאבד להם את כל האידיאולוגיה, והם ישתוו אל אלו שהם כל כך מנוגדים אליהם. משהו, הם פונים לאלו שאינם סבורים כמותם, ומתחילים לשכנע אותם בכל לשון בצדקת דרכם, ואז עוד לפני שהשני השכנע, הנה הם דשו עוד קצת באידיאה שלהם, והיא ברורה להם יותר ומאויימת פחות. ואם עוד

עטרת פז מחשבת המוסר

מידת האמת

שקר נכתב בתורה שלא בלשון 'לא' כדוגמת 'לא תאכלו כל נבלה' וכדו', כי היא מידה מגונה שצריך לברוח ממנה, משל היה אש ולכן אמרה תורה "מדבר שקר תרחק". הפס' אומר "דובר שקרים לא יכון לגנך עיני" ללמדנו עד כמה מידה זו יש לבערה בתכלית.

הנה להלן נראה ונבחנו בשני מישורים הצריכים משמר שלא ליפול ממידת האמת מפי רבותינו גדולי בעלי המוסר.

כתב הרמח"ל במסילת שרים. והנה סוף סוף דעת האדם קלה, וטבעו חלש ומתפתה בנקל, לבני אדם חנפים אשר לגנוב לבו בהתחנפותם באו, למען ייטב להם, ישבחוהו וירוממוהו, בהגדיל מה שיש בו מן המעלות עד התכלית... ובהוסיף עליו מה שאין בו כלל... ולפעמים, שמה שיש בו הוא ההפך ממה שמתבחוץ אותו... כל שכן דבר שאיילו הוא נוטה בטבע, על כל שבמעט את הדברים האלה יוצאים מפי שהוא מאמין לו, וכנסו בו כארס ועכס, ונמצא נופל ברשת הגאווה ונשבר, הרי לנו דוגמה בספר מלכים מיואש, אשר הטיב לעשות כל מה שצוהו יהודע הכהן רבו, ואחרי מות אילים, ותראה זה הדבר בבירור כי רוב השרים והמלכים או כל בעלי היכולת יהיו באיזה מדרגה שיהיו נכשלים הם ונשחתים בעבור חנופת משרתיהם. על כן מי שעיניו בראשו, יותר יזהר ועיניו במעשי מי שרואה לקנותו לו לחבר או ליעוץ, או לפקיד על ביתו, ממה שיזהר ועיניו במאכל ובמשתיו, כי המאכל והמשתה יוכל להזיק לגופו בלבד, והחברים או הפקידים יוכלו להשחית נפשו ומאודו וכל כבודו, ודוד המלך ע"ה אומר "לא יש בקרובי בתי עושה רמיה הולך בדרך תמים הוא ושרתני" ואין טוב לאדם אלא שייקש לו חברים תמימים שיאירו עיניו במה שהוא עוור בו, ויוכיחוהו באהבתם ונמצאו מצילים אותו מכל רע, כי מה שאין האדם יכול לראות, לפי שאינו רואה חובה לעצמו, הם יראו ויבינו ויזהירוהו וישמרו מכל רע.

הפלא יועץ, מבאר הקשר בין מידת האמת למידת האמונה בהקב"ה. ידוע ששאלה ראשונה ששואלים לאדם ליום הדין היא "נשאת ונתת באמונה". ועתה בעונותינו הרבים, יש שטוענים שטענות של חבל, שבזה הזמן קשים מזונותיו של אדם הרוצה להתנהג ביושר ואמונה לא יוכל לאכול אפילו פת במלח, ומתוך כך נעשה כהיתר לעשות עוולה ולדבר כזב ולגנוב ולגזול ולהשיג גבול וכהנה רעות רבות... ואין שם על לב להיות ניהם על הרעה, אוי להם לבריות מיום הדין". אבל התורה כלולה באמונה, ואדם ניכר בכיסו. כי המאמין בה' כי הוא הנותן כוח לעשות חיל, ושכל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה מפי עליון, לא יאמין שעל ידי עובורו פי ה' יצליח בכל דרכיו, ואם יצליח בוודאי בלי שום ספק שיהיה עושר שמור לבעליו לרעתו. מלבד עונו שיהיה שמור לו לעולם הבא. והמאמין בה' באמת בלב שלם, יאמין באמונה שהוא תמים פעלו בכל דרכיו משפט. וכל דעבדי רחמנו לטב עבדי למען ייטב לו בעולם שכלו טוב, וכן הוא שכל ישראל מאמינים בני מאמינים, אבל לא האמונה העיקר אלא הכל לפי רב המעשה המעיד על אמונה. עכ"ד.

לעטר פתורא דרושים נאים לפרשת השבוע

מלך אוהב צדקה ומשפט

כתב בשרי ב"ר קיח' בשם אחיו רבינו יחיאל - כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל מעולם המהיה על חתימת ברכה זו למה נשנתיה מלך חתימת ברכות "ל' לענין המעלה הא קי"ל ברכה המסוכנה לחבירתה את בה מלכות, והביא שם בשם המחזור ויטרי שבאמת השייט את המילה 'מלך', ועייש עוד מה שתיריך. והלענע"ד לומר בזה, הדנה איתא בבלבש (פי ק"ב) בשם המדרש ביאור נרחב על סדר ברכות שמונה עשרה - וצאח אגדה מאי על הסדר, וזו סדר עולם, שכן מציינו 'ח ברכות של תפלה מעולם היו מתקנות וזו מחרת זו. כיון שבאו אנשי כנסת הגדולה כללום ותיקנום כסדרך. כשניצול אברהם מאור כשדים פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מגן אברהם, כשנעקד יצחק אבינו על גבי המזבח וכו', כשנתנה תורה לישראל ואמר לו הקדוש ברוך הוא למשה "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מלך אוהב צדקה ומשפט. ודברי המדרש צריכים ביאור, למה מכיוון שאמר "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" אמרו מלאכי השרת 'מלך אוהב צדקה ומשפט?' (אמנם בשיבולי הלקט סי' יח' שהוא מקור דברי הלבוש הושמטה מהמדרש המילה 'מלך', ולכאן הוא סמך למה שהביא הטור ממחזור ויטרי, אבל מ"מ כך העתיק הלבוש את דברי המדרש). וכן למה נוספה המילה 'צדקה', איזה שייכות יש לה לענייני המשפט? (ועיי' בגמ' ערכין ח).

והדברים יתישבו ע"פ אד"את בתנחומא ריש פרשתן - "ואלה המשפטים" זש"ה - ו"עוז מלך מלך אהב, אתה כוננת מישורים משפט וצדקה ביעקב אתה עשית", כל העוז והשבח והגדולה והגבורה של מלך מלכי המלכים הוא משפט אהב, בנוגע שבעולם מי שהוא בעל זרוע אינו רוצה לעשות דבריו במשפט אלא מעביר על המשפט חומס וגולל ומעביר על דעת קונו ונושא פנים לפני אוהביו וקרוביו ועושה שלא כדון לשוואיו, אבל הקדוש ברוך הוא מלך מלכי המלכים משפט אהב אינו עושה דבריו אלא במשפט היו עוץ מלך משפט אהב. הרי שמבואר שבעצם 'מלך' הוא עלול להיות סיבה לסתירה למשפט, שהרי העצם על הכח בידו לעשות כרצונו ודעתו מבלי להתחשב כלל בדרכי המשפט, אלא לפעול לטובת עצמו עם כל הכלים שברשותו. אמנם הקב"ה אינו כן, אלא הוא אינו נוהג כ'מלך' רגיל, אלא אדרבא כל העוז והשבח והגדולה והגבורה של מלך מלכי המלכים הוא משפט אהב, דהינו שכל הביטוי והכח של מלכותו הוא דוקא בגלל שהוא 'משפט אהב'.

וממילא שלפ"ז מיושב קושיית רבינו יחיאל למה דוקא בברכה זו הוזכר 'מלך', שהתשובה הרי עולה מאליה. שמה שמכריז 'מלך' אינו עניין להזכרת 'מלכות' בברכות כלל, אל רק שבא ללמדנו דבר גדול, שאע"פ שהוא 'מלך' והיה עולה בדעתנו שח"ו לא ינהג במשפט וכדברי התנחומא, קמ"ל שהוא מלך שאוהב משפט ולכן הוא נוהג במשפט אפילו והוא מחויב לעשות כן. וזה עצמו הוא נחשב לנו כצדקה, שהרי צדקה היא לתת דבר למי שנוזק לו, והרי אנוהו הברואים זקוקים למשפט כדי שנוכל לכלכל חיינו בעולם, ולכן כל מה שהוא עושה עמו משפט הוא רק מחמת שהוא מלך שאוהב צדקה ומשפט, ולכן 'המלך' שבו אינו סותר לעשיית 'המשפט'. וזו כוונת המדרש, שכיון שאמר הקב"ה למשה 'ואלה המשפטים' מיד אמרו מלאכי השרת 'מלך אוהב צדקה ומשפט', שברצונו הוא 'מלך' אבל אוהב משפט, וזה כשלעצמו 'הצדקה' הכי גדולה, ודו"ק.

עטרת המקרא

באורים בפרשה בדרך הפשוט

ויקח משה את הדם ויזרק על העם

רמב"ן, כתוב "כל העם" דנשים כלל, ולהכי לא כתבי שם ונשמע, דנשים אינן בכלל מצות ת"ת. משא"כ בפ"ו ובפ"ז לא איירי בנשים, כנ"ל מ'תוסי' ותו"י ביבמות, ולהכי הוזכר העם בסתם, וכתבי נעשה ונשמע, דגברי נצטוו בת"ת.

ידוע מה שדנו הפוסקים אם גר שמל ולא טבל חיבי בשמירת שבת, או למא אסור דגוי ששבת חיבי מיהא [ועי' ת"י יבמות מה: ד"ה זה]. וכתב הבנין ציון (צא) להוכיח, מאה דנצטוו על השבת במרה, א"ע"ג דטבילה לא היתה עד סיני. אולם יש לדחות ראייתו, דהנה דעת ר"א (יבמות מ"י) דמל ולא טבל ה"ז גר, ואבותינו שאכלו פסח מצרים לפני טבילה ויחיו ויצאו ממצרים כמלל ערל. וכתבו התו"י וז"ל, ור' יהושע סבר דלא הוי גר שהרי טבלו במתן תורה, וכיון שנצטוו לטבול לא הוי גר אם לא טבל. ומבואר דלפני ציווי שאני, ולפני זה ונימוסיהו הוא כן כמו שביארתי, אפשר לומר

ויספר להם את כל דברי ד' ואת כל המשפטים, ויען כל העם קול אחד, ויאמרו לו הדברים אשר דבר ד' נעשה (א"פ). ולהלן (פ"י, פ"ז), ויקח את ספר הברית ויקרא באזני העם, ויאמרו כל אשר דבר נעשה ונשמע. ויקח משה את הדם ויזרק על העם, ויאמר הנה דם הברית כו'. והעירו המפרשים, למה בפ"ג כתוב נעשה, ואילו בפ"ד נעשה ונשמע. עוד יש לזקק דבפ"ג כתוב כל העם, ואילו בפ"ו ובפ"ז הוזכר העם, בסתם.

והנה התוס' ביבמות מו: כתבו, שמא הנשים לא היו בכלל אותה הזאה. וז"ל התו"י שם, דפסיקא ליה דעם ולא אקרו נשים. [ועי' בקר"א לדלעת מ'שיות ולא היו בעיקר הקרבן, ודלא כרמב"ם פ"ג מאיס"ב]. ולפ"ז מתיישב הכל כמין חומר, דהנה בב"ק טו. למדנו, ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם, הטהרה הטהרה אשר לאיש לכל דינין שבתורה. ונמצא דבפ"ג דאיירי במשפטים (עי' ויזכר אלקות השם יתברך ויאמרו כי יש אלוך נמצא ומצוי הכל ומשגיח בכל, וזה תכלית עבודת השם דכתיב דע את אלוך אביך ועבדהו.)

כדברים האלה כתב הרב ר' אלימלך מליזענסק ז"ע בספרו הקדוש נועם אלימלך בפרשת יתרו: "וידבר אליהם את כל הדברים האלה לאמר. דהנה על ידי התורה אדם בא לידי דביקות וזוהו יאת אל הדברים לאמר אנכי ה' הוא הדביקות ואמונה". וכן איתא משאר צדיקים (הבט נא וראה לשונו הנהגה של הגר"א מו"לא ז"ע בפירושו למש"ל (כב, טו): "ולעיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישמו בטחונם בה'... ועיין עוד מתק לשון קדשו ברבינו הרמב"ן הנודעים בפרשת בא: "לכות כל המצוות שנאמין באלוקינו, ונודה אליו שהוא בראנו, והוא כוננת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה ואין לעילון בתחונתם חפץ מלבד זה שיעד האדם ויהיה לאלוקי שבראו", ויש להאריך ואכ"מ).

עטרת הסידים

מזמנת החסידות על פרשת השבוע

מגיד דבריו ליעקב חזקו ומשפטיו לישראל

עשרת הדברות הוא הדיבור הראשון, אנוכי היא" כ זהו יסוד כל המצוות והתורה והשאר ענפים תלויים בו. עיקר העבודה המצוות הוא שיתבונן אדם ויזכיר אלקות השם יתברך ויאמרו כי יש אלוך נמצא ומצוי הכל ומשגיח בכל, וזה תכלית עבודת השם דכתיב דע את אלוך אביך ועבדהו.)

כדברים האלה כתב הרב ר' אלימלך מליזענסק ז"ע בספרו הקדוש נועם אלימלך בפרשת יתרו: "וידבר אליהם את כל הדברים האלה לאמר. דהנה על ידי התורה אדם בא לידי דביקות וזוהו יאת אל הדברים לאמר אנכי ה' הוא הדביקות ואמונה". וכן איתא משאר צדיקים (הבט נא וראה לשונו הנהגה של הגר"א מו"לא ז"ע בפירושו למש"ל (כב, טו): "ולעיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישמו בטחונם בה'... ועיין עוד מתק לשון קדשו ברבינו הרמב"ן הנודעים בפרשת בא: "לכות כל המצוות שנאמין באלוקינו, ונודה אליו שהוא בראנו, והוא כוננת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה ואין לעילון בתחונתם חפץ מלבד זה שיעד האדם ויהיה לאלוקי שבראו", ויש להאריך ואכ"מ).

לכן נצטוונו בהתראה יתירה 'עקד השמר לך ושמור נפשך מאד' פ'ן יסורו מלבבך - ומעמד קבלת התורה הנורא והגדול, הבן נשנן לעצמינו מעט מקריא קודש מנורת אלוקינו אשר שם משה לפני בני ישראל:

ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום: כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קרואנו אליו: ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום: רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן ושלח את הדברים אשר ראו עיני ופן יסורו מלבבך כל ימי חייתך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחרב באמה ה' אלי הקהל לא את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה את כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת גביהם ילמדון: ... אתה היראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו: ... וידעת היום והשבת אל לבבך כי ייוד הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מחמת אף עור.

והנה הרמב"ן בביאור מצווה זו: "הכתוב הזה לפי דעתי מצות לא תעשה, החזיק בה מאד, כי כאשר אמר שזוהר בכל המצוות והשומר חוקיהם והמשפטים לעשותם, חזר ואמר רק אני מזהירך מאד להשמר ולשמור עצמך מאד מאד לזכור מאין באו אליך המצוות, שלא תשכח מעמך הר סיני מכל הדברים אשר ראו עיני הקולות והלפידים את כבודו ואני דבריו ודבריו שיעתם שם מתוך האש, ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך ולבני בניך עד עולם, ופירש הטעם כי השם עשה המעמד והוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים ואת גביהם ילמדון לדורות ועולם, אם כן עשו אתם ככה ולא תשכחו אותו. והנה קודם שיוכי הדברות שנאמרו שם, הזוהר במצות לא תעשה שלא נשכח דבר מן המעמד ההוא ולא נסיהו מלבנו לעולם, וצוה במצות לשנן שונדע כי לכל זרענו מדור לדור כל מה שהיה שם בראיה ובשמיעה והתועלת במצוה האת גדולה מאד. ... עי"ש עוד ומזכירים אנו להשים קצצין לילמדו, וכו' נרחיב היריעה.

המורם מכל האמור עד כה, שעלינו לשנן ולהחזיר בקרבינו כי מקור התהוותנו לעם, מעמד הנשגב קבלת התורה, וקבלת התורה והדיברה הראשונה אנוכי היא - אמונה שהוא יסוד וורש כל עבודת ה'.

עטרת ודיבון

תקורים בפרשת השבוע

השבוע פרשת משפטים נדון בדין דינא דמלכותא דינא במה שנוגע לחיתר מכירת הקרקעות בא"י בשיעית.

איתא בגמ' ב"ב נד: אמר רב יהודה אמר שמואל נכסי עובד כוכבים הרי נן כמדבר, כל המחזיק בהן זכה בהן. מ"ט, עובד כוכבים מכי מטו זוזי לדיה אסתלק ליה, ישראל לא קני עד מטוי שטרא לדיה, הלכך הרי נן כמדבר וכל המחזיק בהן זכה בהן. א"ל אביי לרב יוסף, מי אמר שמואל כהי, והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, ומלכא אמר לא ליקני ארעא אלא באיגרתא. היינו, דכיוון שמדינא דמלכותא אי קוניה קרקעות אלא בשטר, א"כ אותו שבא לחזוק בקרקע בלי שטר מהמוכר אינו יכול לזכות בקרקע. וכן נפסק בש"ע ח"מ ס"י קצד ס"ב, אם אין אותו המלך ומשפטו שלא יזכה בקרקע אלא מי שכתבו בשטר או הנותן דמים וכיוצא בדברים אלו, עושים כפי משפט המלך.

והנה בש"י מהר"י באסאן ס"י צא נקט, דמה שהמשלה מחייבת להעביר בטאבו הוי כמו דין השטר האמור בסוגיא דב"ב הנ"ל, ופסק דקניין שנעשה בלי העברה בטאבו לא חל. והוספיק בזה טענה נוספת, ואפילו לא היה דבר זה דינא דמלכותא, כיון שחוקת הגויים בעלי הדין אינו נכנסת בהן כגון דינא דמלכותא, אפטר לומר כיון שאין לשמעותן כח כנגד הגוי לא סמכא דעתיה, כמו הקונה מן הגוי, דאפילו החוק נותן דמים כל שלא כתב לו את השטר לא קנה, דסתם גוי אלא הוא ומבואר פרק חזקת ובטור ח"מ ס"י קצד. אמנם, בהמשך דבריו כתב דהיא דהאמין לו בפירושו אין לחוש לטעם זה. ובש"ת דברי אמת ס"י יב כתב להעיר, דמשמע בגמ' ב"ב הנ"ל, דא"כ שכתב זכה בקרקע אדם אחר מ"מ אם הלוקח יקבל שטר מהנכרי נוציא את השדה מיד הזוכה ונתנה ליד הלוקח. ומבואר מזה, דלא רק שדינא דמלכותא מועיל להפקיע מכר שלא יחול, אלא אף יש כח דינא דמלכותא להוציא ממון מישראל אחד לישראל חבירו.

מכח נידון זה, טען הריב"ז בהקדמתו לספר בית ריב"ד על פאת השולחן, שא"א למכור את הקרקע לנכרי כדי להפקיע מקדושת שביעית. וכך כתב, והנה מלבד שאסור למכור קרקע בא"י, ומלבד עוד האיסורים התלויים בזה, עצם גוף המכירה הלכה פשוטה ובלקרקעות לא מועיל המכירה אלא נעשה בערכאות של המשלה. ורק כן הגע בעצמך, אם הרב דיפו כתב על חתימת ניר שטר מזיכה להעביר היחף שכל א"י שביד היהודים שייך לו, האם בזה קנה העביר ונפקעה א"י מן קדושתה, והיניי זהה אינו ראוי אלא לז"ע פ"ל צלוחית. ובאמת הפצו להשנות זה ע"י קופצע קופעטיץ כמו ברוסיה או טאבא כמו בכאן, והגידו לנו האדוויקאטן [שו"י דין] החשבון שתעלה ההוצאה על פ"ס מליון וחצי פראנק. וכיון שזה אי אפשר, ממילא לא יצאה הקרקע מרשות ישראל והוי בקדושתה.

והנה חזו"א לביקושים לחז"מ ס"י טז האריך הרבה בנידון המכירה בלי טאבו. וכתב, דכל הנידון לומר דמשום דינא דמלכותא לא תחול המכירה, וזה דווקא כשהמלכות מקפידה על כך שלא יעשו קניינים באופן אחר ממה שהיא סידרה והתקניה, אבל היכא שאין המלכות מקפדת בדבר, כשהמועילה המכירה אנו נעשה באופן המועיל ע"פ ד"ת. וז"ל בסק"ה שם, והנה בארצנו אין המלכות מקפדת על עשיית שטרות זולתה, ולא על הדיון בב"ד של ישראל. ואדרבה, כשהבע"ד חותמין הצהרה שהם מקבלים פלוני לדין ביניהם הממשלה מאשרת את"כ בדיניהם את הפס"ד של הרב שקבלו עליהם. והלכך כל קניינים שנעשו בין איש לרעהו, צריכים לדון ע"פ ד"ת. א"ע"ג דדיניהם דלא ליכול ארעא אלא בארתא דטאב"א, קנה א"י דלא כתבו בטאב"א, ולא המוכר ולא הלוקח יכולין לחזור. ובסימן הנ"ל סק"ה הוסיף, מכר ישראל לנכרי שדה בשטר וכסף ולא כתב לו בטאב"א, נראה דחשיבא כשדה של נכרי לענין מעשרות. דכל שניחא לו לנכרי לקנות בדיני ישראל, לא עשו דינא דמלכותא להפסיק בן אמותיו. וא"ע"ג א"י אנו חייבי לזון על הנכרי בדיני ישראל, וכדאמר ב"ק ק"א א' א' אם אתה יכול לזכותו בדיניהם אומרים לו כן דינכם. נראה דינא אלא כעין הפקעה המתרת, אבל כל זמן שלא הפקעה העיקר כדני ישראל, ואם מכרה הנכרי לישראל, המקח קיים, ולא אמרינן בזה הבא מחמת נכרי כנכרי. וכמו בהלואה, שאם מכר הנכרי השטר לישראל אינו רשאי להפקיע וכמ"ש הר"ן נדרים כ"ח א', והלכך מהני מכירת מלכותא החמץ אף שלא כתבו בטאב"א. ועי' גם בחזו"א שביעית ס"י ס' שכתב דמי שמוכר את הקרקע בעצמו לגוי א"ע"פ שעבר על איסור דלא תחנם מ"מ מכירתו מכירה.

אמנם בחזו"א שביעית ס"י כז סק"ז כתב שהמכירה לא מועילה מטעם שלא נוסף ליוג בעראי ואם היה הערבי תובע לקיים המקח היו אומרים לו כן דינכם דבלא רשימת הטאבו לא קנה. ובכתבי קהלות יעקב הדבסר ח"א ס"י כה נדפס מכתב מהמסטיפלר עצמו, דלדעת ספר התשובה עיקר קדושתה, המקיל יש לו על מה לסמוך, ובספרו על ב"ב סנהדרין ס' ל"ה [הוא הסימן הנדפס בשיעית ס"י כז] החליט שאינה מכירה ושפטורים מעשר. ידענו שהיתה חזרה, ונתחדש לו ז"ל דא"פ והעברה בטאבו אינו מעכב במכירה מישראל לישראל, מ"מ במוכר לנכרי מעכב משום דא"ל כך דינכם נכ"ו, ואין שיהיה. זה ידוע לי, שדבריו בחזו"א ב"ב הנ"ל הוא המאוחר בזמן, והחלטה זו"ל בסוף ימיו שאין המכירה כלום, והעיקר משום דלגבי נכרי אמרינן כן דינכם.

פרשת משפטים המהווה חלק בלתי נפרד מפרשת יתרו - קבלת התורה, הן בהשלמת פרטי קבלת עול תורה וכניסת בני ישראל לבדית, "נעשה ונשמע אמרו כאחד", והן בהלמדת חוקי התורה ומשפטיה.

לכשתמצי לומר, הרי קודשא בריך בריך ואורייתא חד הוא, וכך למדנו ברבינו מאורינו ובפרט רועי החסידות ז"ע, אשר משא ומתן באמונה וקיום מצוות מעשיות וחוקי התורה בין אדם לחבירו הרי הוא מתחבר ומתדבק בבורא עולם ית"ש באופן שאינו נופל במדרגתו מאופני דביקות עולם, [ברור ומוכן ש'ותלמוד תורה כנגד כולם' וגודל הדביקות וקרבת אלוקים וההשגות שמשגיגים ומתעלים ע"י לימוד התורה עולה במעלה על הכל, אבל עדיין אין לגרוע משאר דרכי דביות]. במאמרינו זה נבקש אמר'ם מאמרי שפי, בגודל חיוב והזכות לנהוג בנשק ומתן ודיני ממונות חזק ונדון, והרבה גופי תורה תלויים בה, כאשר נלמס לדעת ראשי פרקים יודה הטובה עלינו בס"ד, ותן נחם ויחסם עוד.

תחילה וראש נישא וניתן באמונה, באמונת אומן אלוקי ישראל, אשר הוא המצרך הראשון, והחשוב ביותר בעת גשת איש הישראלי לעולם המעשה, ובלעדיו לא ירים את ראשו וידיו ורגלו, וכבר כתב רבינו הב"ח (א"ח ס"ה ק"ג) טעם אמירת עלינו לשבח: "ואומר עלינו לשבח וכו'. הטעם הוא לתקוע בלבבינו קודם שנפטרם לבתיהם יחוד מלכות אש ושיחוק בלבבינו אמונה זו שיעביר הגידולים מן הארץ והאליילים כרות יכרותן לתקן עולם במלכות שדי, כי אז גם כי יש לכל אחד מישראל משא ומתן עם הגוים עובדי עבודה זרה ואלוהים ואלוהים אלהים לא נפנה לבבינו אל האליילים ולא יעלה במחשבה חס ושולם שום הררור עבירה". והרי כתב הרב ר' אלימלך ז"ע באגרת הקודש תחת אחד השיחים שמרחיב בגנות אל שרודפים אחר הממון, וליק: "ושמעתי מגידול אחד שאמר, זה היצר הרע של עבודה זרה אנשי כנסת הגדולה הרגו אותו, זהו תמימה גדולה אשר הקפידו להרוג המלאך שהוא גוף נקי דין ורוחני, אלא רק שהעבירו מאומנתו הראשונה, אם כן מהו אומנתו עתה, הלא כל מלאך נברא לאירא שליחות, אלא שנותניו לו אומנתו הממון לבלבל בזה אדם ברדיפת ממון ועושר שזהו קרוב לעבודה זרה בעוונותינו הרבים, רק צריך להיות וותרן בממון ... [ומשך בלישן קדשו: "כמו שמצינו ביעקב אבינו עליו השלום שהיה וותרן בממון ונתן חומש מכל כמו שנאמר וכל אשר בו עשר אישנוונו, ואף על פי כן הקפידו על פנים קטנים ששכח, וזהו חכמה גדולה, אף שהדברים הם כפשוטו אבל הפשוט גם כן אמת, וזהו צריך סיוע גדולה והוא עיקר בעבודת השם יתברך העובדים באמת..."] נמצא שעלינו לקבוע בליבנו יחוד הבורא ית"ש לחזק אמונתנו בו ית"ש. ובאמת אמרו שזהו מצות עשה מן התורה כמו שנאמר 'זכרת את ה' אלוך את ה' הוא הנותן לך כח לעשות חיל', אולם כל נקדים את המאוחר, לומר על ראשון ראשון דבר ברור על אופניו.

תכלית כל התורה כולה הוא קבלת התורה ועשרת הדברות. תכלית כל בריאת העולם גלות וגאולת מצרים וכל הבריאה נספסה וגם כלתה נפשה הנהגשג של קבלת התורה ועשרת התורה. יסוד וורש קבלת התורה הוא האמונה, "אנוכי היא אלוך וכו' וגו' אשר מפי הגבורה שמענו, וכל מצוותיך אמונה. (הבט נא וראה לשונו הזהב של החכם הקדמון ואלי אחד הראשונים רבי יעקב בן תנאל קסילי בספרו "תורת המנחה", ורש"י כ"ד: וזכר אמרנו שיעקר התורה הוא עשרת הדיברות ועיקר

הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע ראש חודש אדר תרס"ו

בדרא' בין החסידיים שדבקו בו נמנו בני עליה רבים. הגאון מהר"ש ענגיל זצ"ל ישב בימי חורפו על הרבנות בעיר בילגורייא, ונאלץ לברוח משם מאימת מלכות רוסיה. הוא ישב אז קרוב לשנתיים ברוזניק בביתו רבי ברוך, והיה להם שיעור בצוותא בסתרי תורה. סיפר עליו רבי שמואל שפעם נערכה חליצה בביתו, ובליילה שלפני כן ישבו ולמדו יחד עם עוד מורה הוראה זקן, כל עניני חליצה בנגלה ובנסתר. למחרת אחרי החליצה נענה רבי ברוך ואמר לשאר הדיינים: 'הנפטר היה כאן והכיר לנו טובה על התיקון שעשינו לנפשו'.

על פרישותו היתירה סיפר נכדו הרה"ק רבי יקותיאל יהודא מצאנז - קלויזענבורג זי"ע בעל "שפע חיים", כי במשך שלושים שנה לא בא לפיו טעם בשר!

רבי ברוך נודע כפיקח ורחיף מאין כמוהו, ובחמתו העצומה הצליח רבות להסתיר את דרכו בקודש מעיני כל חי, במעטה של דברי צחות או דברי ביקורת, אולם חכמי צדיקי דורו שהבחינו היטב ברשפי אש שהלבת קה, הבורעים מתחת לדיבורים אלו, חרדו לשמו והפליגו בשבחו. פעמים שמעו ממנו דברים קשים נגד צדיקים, אמנם הכל ידעו שאין הכוונה בהם כי אם לעניינים עמוקים וטמירים, כי נשגבים אמית אנוש, וכמו שסיפר הרה"ק רבי שמחה ישכר בער מצעשנינוב זצ"ל (בהרה"ק משינאווא וחדב"ן הרה"ק מהר"י מבצלזא), שפעם אחת, כאשר שבת בצל דודו רבי ברוך, ראה דבר פלא. שטרם נגיש לקדש על היין, פתח רבי ברוך את פיו וחיצי אש מפיו הלכו נגד רבים מצדיקי הדור, וכאשר סיים הפטיר: "און יעצט וועלן מיר גיין זאגן די צייגעניש" (=כעת נתחיל באמירת העדות), מיד לקח את הכוס בידו והחל "יום השישי", וגעה כל העם בבכיה, כי הבינו שיש דברים עמוקים בנו.

ביום א' דר"ח אדר שנת תרס"ו, לאחר תפילת מנחה, ביקש ממשמשו שיגיש לו כוס תה, וברוך "שהכל". ולאחר ששתה חצי כוס, פתח והחל לאמר דברי תורה, ותוך כדי דיבור יצתה נשמתו בטרהה, ומנוחתו כבוד בבית העלמין שבגארליץ. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אכ"ר.

בגארליץ ועבר לדראהביטש, נתקבל רבי ברוך למלא את מקום חותנו ולכהן כרבה של גארליץ, על אף היותו צעיר לימים. כעבור זמן מה ויתר, בהוראת אביו הרה"ק מצאנז, על הרבנות בגארליץ לטובת דודו, אחי חותנו, הרה"ק רבי שמואל טייטלבוים זצ"ל.

בשנת תר"ך, בהיותו אברך צעיר לימים, התמנה לכהן כרב העיר רודניק שבגאליצא, בה ישב מלפנים אביו הקדוש זצ"ל על כס הרבנות, ותקופה קצרה גם אחיו הגדול הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע, וישב שם קרוב לשלושים שנה.

בשנת תרמ"ט, לאחר פטירת דודו רבי שמואל, גילה רבי ברוך את רצונו לחזור לגארליץ, שם כיהנו בעבר גם אביו הרה"ק מצאנז ואחיו הרה"ק משינאווא, וכן טען, שלא פינה את מקומו ברבנות זו אלא לטובת רבי שמואל, וזאת על פי הוראת אביו הקדוש. לעומתו נעמד גיסו הרה"ק רבי ישראל יעקב יוקל טייטלבוים זצ"ל שהיה בנו של הרב המנוח וחתן חמיו הייטב לב.

חכמי הדור נחלקו בדבר, רבים מהם תמכו ברבי ברוך, אך היו גם רבים שציידו בעד רבי יוקל וסברו שמגיעה לו הרבנות בתורת ירושה מאביו. כשהובא הנידון לבוררות לפני הגאון רבי שמואל ענגיל זצ"ל אבד"ק ראדומישלא, לא הכריע בדבר, ופסק שעל הקהילה להחליט במי לבחור, אך בני הקהילה לא הצליחו להגיע לעמק השווה, ובמשך כמה שנים ישבו שני הגיסים בגארליץ כרבנים, עד שנת תרנ"ד, אז עבר רבי יוקל לכהן כרב בעיר אחרת, ורבי ברוך נשאר לכהן כרבה היחיד של גארליץ, ועל שמה נקרא.

רבי ברוך היה תקיף במלוכה, וניהל את עדתו בעוז וברמה, כשמחד, לבו לב ארי לעמוד על המשמר ולבצר את חומות התורה והדת, ומאידך, בערה בו האהבה הרבה והחמלה היתירה לכל איש ישראל. מידת האמת היתה נר לרגלו, ממנה לא נע ולא עז כמלוא נימה, לא סבל את תת החנפים ודוברי שקרים, אולם עם כל זאת הלך בשלום ובמישר ורבים השיב מעונו.

גאון וקדוש היה רבי ברוך, ואחיו הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע התבטא עליו: 'הוא בעל מח חד

"זה שלוש מאות שנה שלא הופיעה נשמה גבוהה שכזאת בעולם..."

כך התבטא פעם הרה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע בעל "דברי חיים", על אודות בנו יקירו הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע, שדבק כל ימיו בדרכי אביו, ונפשו קשורה בנפשו.

הרה"ק רבי ברוך הלברשטאם זי"ע נולד בשנת תקפ"ט, כבן חמישי לאביו הגדול והקדוש, ונקרא על שם זקנו הגה"ק רבי פרענקל-תאומים זי"ע אבד"ק לייפניק ובעל "ברוך טעם".

בעודו ילד צעיר כבר עשה לילות כימים באוהלה של תורה ועבודת הבורא, בצלו של עץ החיים - אביו הק' - חמד וישב, ופריו מתוק לחכו. הוא אף הצטרף אליו כשנסע לבקר בהיכלי הצדיקים, הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע והרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זי"ע.

בהגיעו לפרקו, נשא את הצדקנית מרת פעסיל ע"ה, בת הרה"ק רבי יקותיאל יהודא טייטלבוים זי"ע מסיגעט בעל "ייטב לב", שניהן בעת ההיא כרבה של גארליץ, ובמשך שנים מספר ישב סמוך לשולחן הטהור. לימים, לאחר שנסתלקה הרבנית ע"ה, נשא בזיווג שני את הרבנית הצדקנית מרת לאה ע"ה בת הרה"ק רבי שמואל שפירא זצ"ל מלאנצהוט. בנו של הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע בעל "בני יששכר".

עודו אברך צעיר לימים כבר ניכר בו ניצני קדושה ומלכות. מסופר, כי פעם שבת בצל חותנו הייטב לב' איש אחד, שהוכיח את רב חילו בתורה, והתפלפל עם הייטב לב' רבות כפלפולא דאורייתא. הייטב לב' העריך מאד את האיש והראה לו אותות קירבה, אבל רבי ברוך החזיר את פניו מאותו אדם, ואף לא נתן לו שלום. כשהוכיחו חותנו על כך, השיב לו שהאיש אינו מוצא חן בעיניו. ביום ראשון שלח הייטב לב' אברכים מתלמידיו לאסוף כספים עבור האורח החשוב, אך רבי ברוך יצא אחריהם ומנעם מלמלא אחר הוראת חותנו. כשנסע האיש משם והגיע לצאנז עקבו אחריו, ומצאו כי הוא משומד לוכד נפשות ברשתו לנצרות, ר"ל.

בשנת תרט"ז, כאשר עזב חותנו הייטב לב' את הרבנות

עטרות של שבילים מלאות ופרפראות

והוסיף הרה"ק מגאסטינין זי"ע: משמע שאין הקב"ה יכול לשמוע כשיהודי צועק, ואפילו כשאינו צודק כמו בענין העבוט, הקב"ה תמיד לצדו".

היכן שהמחשבה נמצאת - שם האדם נמצא

וילאמר ה' אֵל מִשָּׁה עֲלֵה אֵלֵי הַהָרָה וְהִיא שָׁם וְגו' (כד, יב).

מאמר משולב בסיפור מופלא כותב הרה"ק רבי ישראל ממאדיץ זי"ע, בספרו "דברי ישראל", בשם זקינו הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע, וזה לשון קדשו:

"הקשה אדוני אבי זקני [הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר] זצוק"ל, אומר ו'היה שם' כמיותר. ואמר, כגון למשל מי שהוא אצל רבו אם ראשו ומחשבתו בביתו הרי הוא כאילו אינו שם כלל אצל רבו, זה שנאר עלה אלי ההרה והיה שם דייקא כאמור, עכ"ל. והיינו כנודע מכתבי הבעל-שם-טוב ז"ל - מקום שהמחשבה של אדם מגעת שם הוא כולו, עיין שם והבן.

ומעשה שהיה כך היה. חסיד אחד מחסידי אדוני אבי זקני זצוק"ל, פעם אחת ביום חמישי נפל לו חשק בלבו שיסע לאדוני אבי זקני ז"ל על שבת כדרכו, ובתוך כך נפל במחשבתו היות ביום ג' הוא יריד בעיר הסמוך וצריך ליסע על היריד עם מסחרו, ופן לא יוכל לקבל פרידת שלום מיד ביום א' אזי לא יוכל להיות על היריד, חזר ואמר בלבו: אסע בלא פרידת שלום.

וכשבא לאדוני אבי זקני ז"ל בערב שבת לקבל שלום, נתן לו שלום, ופטר אותו מיד לשלום, ואמר לו: נסע לביתך כי לא תאכל אצלי בשבת. הבין החסיד שראה ברוח הקודש מה שבלבו, ואמר לו: רבי, אין צריך לי היריד. אמר לו: אם כן תאכל אצלי שבת. ואמר אז התורה הנ"ל - עלה אלי ההרה והיה שם - כנזכר לעיל".

סגולה לביטול מחשבות זרות

וְכִי יִזְדַּ אִישׁ עַל רָעוֹה לְהַרְגוֹ בְּעַרְמָה מִעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת (כא, יד)

כתב הרה"ק רבי ישראל המגיד מקאזניץ זי"ע בספה"ק עבודת ישראל (בפרשתנו):

"מכאן נוכל למצוא הרמז מה שכב בסידור האר"י ז"ל (סידור רבי שבתי בסדר הלימוד טז, א) כי הרמ"ק קיבל מפי אליהו ז"ל לבטל מחשבה זרה לומר פסוק (ויקרא ו, 1) 'אש תמיד תוקד על המזבח' ע"ש. ואפשר לפי זה לפרש הפסוק הזה - 'וכי יזיד איש' - היצר הרע - 'על רעהו' - הוא היצר טוב, שהם יחידו בלבבו של אדם - 'להרגו בערמה' - במחשבת ערומית וכזוהת, אז - 'מעם מזבחי תקחנו למות' - הדיינו הסגולה לומר הפסוק 'אש תמיד תוקד על המזבח' כנ"ל, ויעבור רוח הטומאה מן הארץ".

ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו

וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי תִנּוֹן אֲנִי (כב, כו)

בספר מי הים כתוב לאמר:

"פעם באחד מעשרת ימי תשובה לפני התפילה, פתח הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגאסטינין זי"ע באופן פתאומי את דלת החדר היחוד שלו לבית המדרש, וקרא באזני הנוכחים בזו הלשון: מצוה גדולה היא שידע כל יהודי את התוספות על הכתוב 'אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו וגו' והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני". בעלי התוספות בראש השנה (י, ב) אומרים: 'אף על פי שבדין בא העבוט לידך כי הלוית עליו מעותו, אעפ"כ תשיבנו לו, כי אם יצעק אלי המידה היא כך שאשמע צעקתו, לפי שחנון אני ואיני יכול לראות בעיניו' עכ"ד התוספות.